

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДРОГОБИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
РАДА МОЛОДИХ ВЧЕНИХ
MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
DROHOBYCH IVAN FRANKO STATE PEDAGOGICAL UNIVERSITY
YOUNG SCIENTISTS COUNCIL

ISSN 2308-4855 (Print)
ISSN 2308-4863 (Online)

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ГУМАНІТАРНИХ НАУК

HUMANITIES SCIENCE CURRENT ISSUES

ВИПУСК 84. ТОМ 1
ISSUE 84. VOLUME 1

Видавничий дім
«Гельветика»
2025

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
(протокол № 3 від 26.03.2025 р.)*

Актуальні питання гуманітарних наук: / [редактори-упорядники М. Пантук, А. Душний, В. Ільницький, І. Зимомря]. – Дрогобич : Видавничий дім «Гельветика», 2025. – Вип. 84. Том 1. – 370 с.

Видання розраховане на тих, хто цікавиться питаннями розвитку педагогіки вищої школи, а також філології, мистецтвознавства, історії.

Редакційна колегія:

Пантук М.П. – головний редактор, доктор педагогічних наук, професор, проректор з наукової роботи (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Душний А.І.** – співредактор, кандидат педагогічних наук, доцент (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Ільницький В.І.** – співредактор, доктор історичних наук, професор (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Дмитрів І.І.** – відповідальний секретар, кандидат філологічних наук, доцент (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Андрєєв В.М.** – доктор історичних наук, професор (Київський університет імені Бориса Грінченка); **Батюк Т.В.** – кандидат історичних наук, доцент (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Баукова А.Ю.** – кандидат історичних наук, доцент (Львівський національний університет імені Івана Франка); **Бермес І.Л.** – доктор мистецтвознавства, професор (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Боровик Л.А.** – кандидат педагогічних наук, доцент (Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука); **Волошин С.М.** – кандидат педагогічних наук (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Гриценко Г.З.** – кандидат історичних наук, доцент (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Галів М.Д.** – доктор педагогічних наук, професор (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Галик В.М.** – кандидат історичних наук, доцент (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Гук О.В.** – кандидат педагогічних наук, доцент (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Гжесяк Ян** – доктор габілітований, надзвичайний професор кафедри (Державна вища професійна школа в Коніні, Польща); **Дутчак В.Г.** – доктор мистецтвознавства, професор (Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника); **Засць В.М.** – кандидат мистецтвознавства, доцент (Національна музична академія України імені Петра Чайковського); **Зимомря І.М.** – доктор філологічних наук, професор (Ужгородський національний університет); **Іванишин П.В.** – доктор філологічних наук, професор (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Кекош О.М.** – кандидат педагогічних наук (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Корсак Р.В.** – доктор історичних наук, професор (Ужгородський національний університет); **Кравчик М.О.** – кандидат філософських наук, доцент (Міжнародний гуманітарний університет); **Лазурко Л.М.** – доктор історичних наук, доцент (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Мартинів Л.І.** – кандидат мистецтвознавства, доцент (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Маршалек-Кава Джоанна** – доктор наук, доцент (Університет Миколая Коперника в Торуні, Торунь, Польща); **Масненко В.В.** – доктор історичних наук, професор (Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького); **Мафтин Н.В.** – доктор філологічних наук, професор (Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника); **Мацьків П.В.** – доктор філологічних наук, професор (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Медвідь О.В.** – кандидат історичних наук (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Невмержицька О.В.** – доктор педагогічних наук, доцент (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Оршанський Л.В.** – доктор педагогічних наук, професор (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Пагута М.В.** – кандидат педагогічних наук, доцент (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Пантук Т.І.** – доктор педагогічних наук, професор (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Петречко О.М.** – доктор історичних наук, професор (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Печарський А.Я.** – доктор філологічних наук, професор (Львівський національний університет імені Івана Франка); **Попп Р.П.** – кандидат історичних наук (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Синкевич Н.Т.** – кандидат мистецтвознавства, доцент (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Ситник О.М.** – доктор історичних наук, професор (Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького); **Сташевська І.О.** – доктор педагогічних наук, професор (Харківська державна академія культури), заслужений діяч мистецтв України; **Сташевський А.Я.** – доктор мистецтвознавства, професор (Харківська державна академія культури), заслужений діяч мистецтв України; **Стецик Ю.О.** – доктор історичних наук, професор (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Стреначікова Марія** – доктор наук (doc. CSc., PhD.), (Академія мистецтв у Банській Бистриці); **Тельвак В.П.** – кандидат історичних наук, доцент (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Устименко-Косоріч О.А.** – кандидат мистецтвознавства, доктор педагогічних наук, професор (Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка); **Футала В.П.** – доктор історичних наук, доцент (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Чик Д.Ч.** – доктор філологічних наук, доцент (Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія імені Тараса Шевченка); **Яворська Г.Х.** – доктор педагогічних наук, професор (Міжнародний гуманітарний університет); **Янишин Б.М.** – кандидат історичних наук, старший науковий співробітник (Інститут історії України НАН України); **Яремчук В.П.** – доктор історичних наук, професор (Національний університет «Острозька академія»).

Збірник індексується в міжнародній базі даних Index Copernicus International.

На підставі наказу Міністерства освіти і науки України № 6143 від 28.12.2019 р. (додаток 4) журнал внесений до Переліку наукових фахових видань України (категорія «Б») у галузі педагогічних наук (011 – Освітні, педагогічні науки, 012 – Дошкільна освіта, 013 – Початкова освіта, 014 – Середня освіта (за предметними спеціалізаціями), 015 – Професійна освіта (за спеціалізаціями), 016 – Спеціальна освіта).

На підставі наказу Міністерства освіти і науки України № 409 від 17.03.2020 р. (додаток 1) журнал внесений до Переліку наукових фахових видань України (категорія «Б») у галузі філологічних наук (035 – Філологія) та у галузі культури і мистецтва (022 – Дизайн, 023 – Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація, 024 – Хореографія, 025 – Музичне мистецтво, 026 – Сценічне мистецтво, 027 – Музеєзнавство, пам'яткознавство, 028 – Менеджмент соціокультурної діяльності).

На підставі наказу Міністерства освіти і науки України № 1290 від 30.11.2021 р. (додаток 3) журнал внесений до Переліку наукових фахових видань України (категорія «Б») у галузі історичних наук (032 – Історія та археологія).

Реєстрація суб'єкта «Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка» у сфері друкованих медіа: Рішення Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення № 1190 від 11.04.2024 року. Ідентифікатор медіа R30-04753.

Усі електронні версії статей збірника оприлюднюються на офіційному сайті видання
www.apfn-journal.in.ua

Редакційна колегія не обов'язково поділяє позицію, висловлену авторами у статтях, та не несе відповідальності за достовірність наведених даних та посилань.

Статті у виданні перевірені на наявність плагіату за допомогою програмного забезпечення StrikePlagiarism.com від польської компанії Plagiat.pl.

Мови розповсюдження: українська, англійська, польська, німецька, французька, болгарська, румунська.

Засновник і видавець – Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, співзасновники Ільницький В.І., Душний А.І., Зимомря І.М.

Адреса редакції: Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, вул. Івана Франка, 24, м. Дрогобич, обл. Львівська, 82100. тел.: (03244) 1-04-74, факс: (03244) 3-81-11, e-mail: info@apfn-journal.in.ua

© Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, 2025
© Пантук М.П., Душний А.І., Зимомря І.М., 2025

Recommended for publication
by Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University Academic Council
(protocol No 3 from 26.03.2025)

Humanities science current issues / [editors-compilers M. Pantyuk, A. Dushnyi, V. Ilnytskyi, I. Zymomrya]. – Drohobych : Publishing House „Helvetica”, 2025. – Issue 84. Volume 1. – 370 p.

The journal is intended for all interested in high school pedagogy, philology, art, and history.

Editorial board:

M. Pantyuk – Editor-in-Chief, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Vice-Rector for Scientific Work (Ivan Franko Drohobych State Pedagogical); **A. Dushnyi** – Co-Editor, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University); **V. Ilnytskyi** – Doctor of History, Professor (Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University); **I. Dmytriv** – Corresponding Secretary, Candidate of Philological Sciences, Associate Professor (Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University); **V. Andriyev** – Doctor of History, Professor (Kyiv Grinchenko University); **T. Batiuk** – Candidate of Historical Sciences, Associate Professor (Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University); **A. Baukova** – Candidate of Historical Sciences, Associate Professor (Ivan Franko Lviv National University); **I. Bermes** – Doctor of Arts, Professor (Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University); **L. Borovyk** – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (Academician Stepan Demianchuk International University of Economics and Humanities); **S. Voloshyn** – Candidate of Pedagogical Sciences (Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University); **H. Hrytsenko** – Candidate of Historical Sciences, Associate Professor (Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University); **M. Haliv** – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University); **V. Halyk** – Candidate of Historical Sciences, Associate Professor (Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University); **O. Huk** – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University); **J. Gzhesiak** – Dr. Gab., Associate Professor (Konin Higher Secondary School of Education); **V. Dutchak** – Doctor of Arts, Professor (Vasyl Stefanyk Precarpathian National University); **V. Zaiets** – Candidate of Art Studies, Associate Professor (National Music Academy of Ukraine named after Peter Tchaikovsky); **I. Zymomrya** – Doctor of Philology, Professor (Uzhgorod National University); **P. Ivanyshyn** – Doctor of Philology, Professor (Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University); **O. Kekosh** – Candidate of Pedagogical Sciences (Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University); **R. Korsak** – Doctor of Historical Sciences, Professor (Uzhhorod National University); **M. Kravchyk** – Ph.D. in Philosophy, Associate Professor (International Humanitarian University); **L. Lazurko** – Doctor of History, Professor (Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University); **L. Martyniv** – Candidate of Art Studies, Associate Professor (Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University); **Marszalek-Kawa Joanna** – Doctor of Science, Associate Professor (Nicolaus Copernicus University in Torun, Torun, Poland); **V. Masnenko** – Doctor of History, Professor (Bogdan Khmelnytsky Cherkasy National University); **N. Maftyn** – Doctor of Philology, Professor (Vasyl Stefanyk Precarpathian National University); **P. Matskiy** – Doctor of Philology, Professor (Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University); **O. Medvid** – Ph.D. in History, Associate Professor (Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University); **O. Nevmerzhytska** – Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor (General Pedagogy and Preschool Education of Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University); **L. Orshanskyi** – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University); **M. Pahuta** – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University); **T. Pantiuk** – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University); **O. Petrechko** – Doctor of History, Professor (Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University); **A. Pecharskyi** – Doctor of Philological Sciences, Professor (Lviv National University); **R. Popp** – Ph.D. in History, Associate Professor (Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University); **N. Synkevych** – Candidate of Arts, Associate Professor (Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University); **O. Sytnyk** – Doctor of Historical Sciences, Professor (Bohdan Khmelnytsky Melitopol State Pedagogical University); **I. Stashevskaya** – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Academic Affairs of Kharkiv State Academy of Culture), Honored Worker of Arts of Ukraine; **A. Stashevskiy** – Doctor of Arts, Professor (Kharkiv State Academy of Culture), Honored Worker of Arts of Ukraine; **Y. Stetsyk** – Doctor of History, Professor (Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University); **M. Strenachikova** – Doctor of Science (Doc. CSc., Ph.D.), (Academy of Arts in Banska Bystrica); **V. Telvak** – Candidate of Historical Sciences, Associate Professor (Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University); **V. Futala** – Doctor of History, Professor (Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University); **O. Ustyomenko-Kosorich** – Candidate of Art History, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Sumy State Pedagogical University named after A.S. Makarenko); **D. Chyk** – Doctor of Philology, Associate Professor (Taras Shevchenko Kremenets Regional Humanities and Pedagogical Academy); **H. Yavorska** – Doctor of Education, Professor (International Humanitarian University); **B. Yanyshyn** – Candidate of Historical Sciences, Senior Research Associate (Institute of History of Ukraine of the NAS of Ukraine); **V. Yarenychuk** – Doctor of History, Professor (Ostroh Academy National University).

The collection is included in such international databases as Index Copernicus International.

According to the Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine as of 28.12.2019 № 6143 (annex 4), the journal is included in the List of scientific professional editions of Ukraine (category “B”) on pedagogical sciences (011 – Educational, pedagogical sciences, 012 – Pre-school education, 013 – Primary education, 014 – Secondary education (subject specialization), 015 – Professional education (in the field of specializations), 016 – Special education).

According to the Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine as of 17.03.2020 № 409 (annex 1), the journal is included in the List of scientific professional editions of Ukraine (category “B”) on philological sciences (035 – Philology) and culture and arts (022 – Design, 023 – Fine arts, decorative arts, restoration, 024 – Choreography, 025 – Musical arts, 026 – Performing art, 027 – Museum and monument studies, 028 – Management of socio-cultural activities).

According to the Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine as of 30.11.2021 № 1290 (annex 3), the journal is included in the List of scientific professional editions of Ukraine (category “B”) on historical sciences (032 – History and Archeology).

Registration of Print media entity «Humanities science current issues: Interuniversity collection of Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University Young Scientists Research Papers»: Decision of the National Council of Television and Radio Broadcasting of Ukraine № 1190 as of 11.04.2024. Media ID: R30-04753.

All electronic versions of articles in the collection are available on the official website edition
www.aphn-journal.in.ua

Editorial board do not necessarily reflect the position expressed by the authors of articles,
and is not responsible for the accuracy of these data and references.

The articles were checked for plagiarism using the software StrikePlagiarism.com developed by the Polish company Plagiat.pl.

Distribution languages: Ukrainian, English, Polish, German, French, Bulgarian, Romanian.

Founder and Publisher – Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University,
co-founders V. Ilnytskyi, A. Dushnyi, I. Zymomrya.

Editorial address: Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, Ivana Franka str., 24, Drohobych, Lviv region,
82100. tel.: (03244) 1-04-74, fax: (03244) 3-81-11, e-mail: info@aphn-journal.in.ua

© Drohobych State Ivan Franko
Pedagogical University, 2025
© M. Pantyuk, A. Dushnyi, I. Zymomrya, 2025

ЗМІСТ

ІСТОРІЯ

Олександр КАДОЛ ЕДУАРД ФУКС – ЛЮДИНА-ЕПОХА: СТОРІНКИ ЖИТТЯ КРИВОРІЗЬКОГО ГІРНИКА.....	4
Юрій КАСАРАБА, Віталій МУХА ВНЕСОК ДЕНИСА КОРЕНЦЯ У РОЗБУДОВУ ПРОФОРІЄНТОВАНОГО УКРАЇНСЬКОГО ШКІЛЬНИЦТВА ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТ.....	10
Богдан КРАВЧУК ПИСЬМОВІ ПРОХАННЯ ПІЗНЬОПРОТЕСТАНТСЬКИХ ГРОМАД ХЕРСОНЩИНИ ТА КИЇВЩИНИ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ СТ. ДО ГУБЕРНАТОРІВ ТА ГЕНЕРАЛ-ГУБЕРНАТОРІВ: ПРИЧИНИ, ОСОБЛИВОСТІ, РЕЗУЛЬТАТИ.....	18

МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО

Владислав АЛТУХОВ, Галина ЗУБ, Анастасія АДАМ'ЯН ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ КОНЦЕРТМЕЙСТЕРА З ВОКАЛІСТАМИ В КОНТЕКСТІ НАРОДНОПІСЕННОГО ВИКОНАВСТВА.....	25
Людмила АНДРОЩУК СПЕЦИФІКА СТВОРЕННЯ ОБРАЗІВ ПЛАСТИЧНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЙНОЇ ВИСТАВИ «ЖІНКИ, ЩО ТАНЦЮЮТЬ З ВОВКАМИ».....	32
Олексій АРТЮХІН ІКОНОГРАФІЯ КНЯЖИХ БУЛІ ДИНАСТІЇ МОНОМАХОВИЧІВ ХІ–ХІІІ СТ.....	39
Андрій АТАМАНЕНКО ВИКОРИСТАННЯ ВІРТУАЛЬНОЇ ТА ДОПОВНЕНОЇ РЕАЛЬНОСТІ В АУДІОВІЗУАЛЬНИХ ТВОРАХ.....	47
Володимир БЕРЕЛЕТ, Лілія БЕРЕЛЕТ КРЕАТИВНИЙ ШЛЯХ СТВОРЕННЯ ТЕАТРАЛЬНОЇ ВИСТАВИ.....	55
Марія БЕРЛАД ОПЕРА ДЖ. ВЕРДІ «ТРУБАДУР» У ЛОГІЦІ ІНТЕРПРЕТАЦІЙНИХ РІШЕНЬ.....	62
Мар'ян БЕСАГА УКРАЇНСЬКИЙ АРТ-РИНОК У ПЕРІОД ТРАНСФОРМАЦІЙ: ВПЛИВ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ УМОВ НА РОЗВИТОК АУКЦІОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	69
Оксана БЄЛЯВСЬКА, Наталія МЕЛЬНИК, Володимир ЯРОВИЙ ВПЛИВ УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛЬНИХ ТРАДИЦІЙ НА ФОРМУВАННЯ ПРИНЦИПІВ ЕКОЛОГІЧНОГО АРХІТЕКТУРНОГО ДИЗАЙНУ.....	75
Ростислав БОБРЕНКО, Аліна СЛІВІНСЬКА МЕТОДИ ВИКЛАДАННЯ МИСТЕЦЬКИХ ДИСЦИПЛІН ДЛЯ МАЙБУТНІХ ГРАФІЧНИХ ДИЗАЙНЕРІВ: АНАЛІТИЧНИЙ АСПЕКТ	84
Андрій БОНДАРЕНКО, Анастасія РОМАНЕНКО, Олена БОНДАРЕНКО ЕЛЕКТРОННА МУЗИКА ЯК ЦИФРОВЕ МИСТЕЦТВО.....	93
Світлана БОРИСОВА АНАЛІЗ МОДЕЛЕЙ ПРОЦЕСУ ПРОЄКТУВАННЯ ОБ'ЄКТІВ ДИЗАЙНУ.....	99
Вікторія БУГАЙОВА, Сергій ГОРДЄЄВ НЕДЕРЖАВНІ ТЕАТРИ УКРАЇНИ: ЗДОБУТКИ, ВИКЛИКИ, ПРОБЛЕМИ.....	108
Аліна ВАРШАВСЬКА ЕПІСТОЛЯРНИЙ СПАДОК АНТІНА І МАРІЇ РУДНИЦЬКИХ.....	117
Олена ВАЩЕНКО ТРАНСФОРМАЦІЇ МУЗИЧНО-ТЕАТРАЛЬНОГО ТЕКСТУ <i>WICKED</i> С. ШВАРЦА В КІНОАДАПТАЦІЇ ДЖОНА М. ЧУ.....	124

Лю ВЕНГАН САДОВА ТЕМАТИКА В ЖИВОПИСІ У ГУАНЬЧЖУНА 1970–1980-Х РОКІВ: ОСОБЛИВОСТІ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ.....	134
Олена ГЛАМАЗДІНА, Оксана ІГНАТОВСЬКА, Тетяна ІГНАТОВСЬКА СИНТЕЗ ХОРЕОГРАФІЇ З МУЗИКОЮ, ЖИВОПИСОМ ТА ЛІТЕРАТУРОЮ: ОБ'ЄДНАННЯ РІЗНИХ ВИДІВ МИСТЕЦТВА	140
Жанна ДЕНИСЮК ОСОБЛИВОСТІ ХУДОЖНЬО-ОБРАЗНОГО ВТІЛЕННЯ АРХАНГЕЛА МИХАЇЛА (НА ПРИКЛАДІ КНЯЗІВСЬКИХ ПЕЧАТОК ЧАСІВ КИЇВСЬКОЇ РУСИ).....	146
Роман ДЗУНДЗА, Олександр ТАРАСЕНКО ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ТА МЕНЕДЖМЕНТ У ДІЯЛЬНОСТІ СУЧАСНОГО ДИРИГЕНТА.....	151
Світлана ДОЛЕСКО ВІЗУАЛЬНЕ МИСТЕЦТВО УКРАЇНИ: СЕРІЯ РОБІТ БОРИСА МИХАЙЛОВА «ПАРЛАМЕНТ» НА 57 ВЕНЕЦІЙСЬКІЙ БІСНАЛЕ.....	159
Лілія ЖУРАВЕЛЬ-ЗМСЄВА, Світлана СТРЕЛЬЦОВА СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ В ПРОЄКТУВАННІ ГРАФІЧНОГО ДИЗАЙНУ УКРАЇНИ ПОЧАТКУ ХХІ СТ.....	166
Віталій ЗАЄЦЬ, Олександр БЕНЗЮК, Андрій ДУШНИЙ ПРОЦЕСУАЛЬНІСТЬ ЕМОЦІЙ У КОНТЕКСТІ ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МУЗИКАНТА-ВИКОНАВЦЯ.....	174
Федір ЗЕРНЕЦЬКИЙ МОТИВИ ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНОГО МИСТЕЦТВА В АКВАРЕЛЯХ ІРИНИ ГРЕСИК.....	181

МОВОЗНАВСТВО. ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

Ольга АЛІМЕНКО, Дар'я ЄВЕНКО ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ УКРАЇНСЬКИХ ЕТИКЕТНИХ ФОРМУЛ ІЗ САКРАЛІЗМАМИ ПРИ АУДІОВІЗУАЛЬНОМУ ПЕРЕКЛАДІ НА КОРЕЙСЬКУ МОВУ (НА МАТЕРІАЛІ ФІЛЬМУ «ЛЕГЕНДА КАРПАТ»).....	188
Людмила ВОЙНАЛОВИЧ, Вікторія ХМАРА КОГНІТИВНІ ТА ПРАГМАТИЧНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ МЕТАФОР У СУЧАСНІЙ АНГЛОМОВНІЙ ПУБЛІЦИСТИЦІ.....	195
Людмила ГОЛОВКО, Інна КРЕМІНСЬКА СОЦІАЛЬНИЙ МІФ У РОМАНІ «ДИКИЙ МЕД» ЛЕОНІДА ПЕРВОМАЙСЬКОГО	202
Тетяна ГОРОХОВА, Марія БОЙКО ДИНАМІКА МОВНОЇ СИТУАЦІЇ В ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ МІСТА КИЄВА У ВОЄННИЙ ПЕРІОД 2022–2024 РОКІВ.....	209
Ірина ДМИТРІВ, Любов КОПАНИЦЯ, Алла ПАВЛОВА ХУДОЖНЯ РЕЦЕПЦІЯ ПСАЛМІВ У ТВОРЧОСТІ БОГДАНА ІГОРЯ АНТОНІЧА.....	214
Вікторія ДОГАДІНА СЕМАНТИКА ТА ФУНКЦІЇ АНТИЧНОГО ІНТЕРТЕКСТУ В ТВОРЧОСТІ ЮРІЯ ПОКАЛЬЧУКА (НА МАТЕРІАЛІ ОПОВІДАНЬ «ХРАМ ПОСЕЙДОНА» І «УСМІШКА МЕДУЗИ»).....	221
Дар'я ЄМЕЛЬЯНОВА МУЛЬТИМОДАЛЬНИЙ ПІДХІД ДО ВИЯВЛЕННЯ СХОЖОСТІ ТА ВІДМІННОСТЕЙ СИНТАКСИСУ УКРАЇНСЬКОЇ І КИТАЙСЬКОЇ МОВ.....	227
Ірина ІВАНЕНКО ОСОБЛИВОСТІ ВВЕДЕННЯ КОМПОНЕНТИ МОВЛЕННЄВОЇ ТЕРАПІЇ ЯК ОКРЕМОГО КУРСУ В ПРОГРАМУ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З ЕРГОТЕРАПІЇ.....	233
Петро ІВАНИШИН, Ганна ІВАНОЧКО КАНОНІЗАЦІЯ І ДЕКАНОНІЗАЦІЯ ЛІТЕРАТУРИ: ГЕРМЕНЕВТИЧНІ АСПЕКТИ.....	242

Андрій ІСАКОВ ЛІНГВІСТИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ФАНТАСТИКИ ЖАХІВ ЯК ЛІТЕРАТУРНИЙ ЖАНР.....	249
---	-----

ПЕДАГОГІКА

Ірина БЕРЕЗНЕВА СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ЗАСВОЄННЯ СПЕЦІАЛЬНОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ЛЕКСИКИ НА ЗАНЯТТЯХ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У ВВНЗ.....	253
Тетяна БРИК, Юлія ЧЕРКАШИНА, Елеонора МИРОШНІЧЕНКО МІСЦЕ ОКАЗІОНАЛІЗМІВ В ВІЙСЬКОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ ПРИ ВИВЧЕННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ.....	259
Ірина БУДУЛУЦА, Петро ЛУЗАН СУТНІСТЬ ТА СТРУКТУРА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ДИСЦИПЛІН ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ.....	265
Андрій ВАСЬКО РОЛЬ ДРОГОБИЦЬКОГО МУЗИЧНОГО ФАХОВОГО КОЛЕДЖУ ІМ. В. БАРВІНСЬКОГО У СТАНОВЛЕННІ НА ТЕРЕНАХ ДРОГОБИЧЧИНИ ПРОФЕСІЙНОЇ ШКОЛИ ВИКОНАВСТВА НА УДАРНИХ ІНСТРУМЕНТАХ.....	277
Світлана ВОЙТАЛЮК ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФІЛОЛОГІВ-ПОЛОНІСТІВ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА.....	283
Олена ГОРДІЄНКО ДИДАКТИЧНІ ІГРИ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ МОНОЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ.....	290
Ганна ГРИНЧУК, Віра КОБЛІК АНАЛІЗ ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА ЗАНЯТТЯХ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ДЛЯ СУДНОВИХ ІНЖЕНЕРІВ МЕХАНІКІВ.....	297
Світлана ГРИЩЕНКО, Луїза КОТЛЯРОВА, Наталія МАКОГОНЧУК ОСВІТНЯ ДІЯЛЬНІСТЬ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ.....	302
Ольга ДЕНІЧЄВА РЕФОРМУВАННЯ ОСВІТИ У КОНТЕКСТІ МОДЕРНІЗАЦІЇ: ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ЦИФРОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ.....	308
Ірина ДИМОВА ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ ЮРИДИЧНОЇ СПЕЦІАЛЬНОСТІ ЗА ДОПОМОГОЮ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ.....	314
Ольга ДОЛГУШЕВА ТИПОЛОГІЯ ТЕКСТІВ ДЛЯ ЧИТАННЯ В КУРСІ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ.....	320
Світлана ЗВСКОВА КЕЙС-ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ.....	327
Костянтин КОМІСАРОВ, Юлія БОРИШПОЛЕЦЬ СЕМАНТИКО-ФУНКЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМАЛЬНИХ ІМЕННИКІВ У СУЧАСНІЙ ЯПОНСЬКІЙ МОВІ ЯК ЛІНГВОДИДАКТИЧНА ПРОБЛЕМА.....	334
Анна КОТОВА, Ірина АВДЄЄНКО, Наталя САВЧЕНКО КУРС «ВСТУП ДО ІНТЕГРОВАНОГО НАВЧАННЯ ПРЕДМЕТА ТА ІНОЗЕМНОЇ МОВИ» ЯК НЕОБХІДНИЙ КОМПОНЕНТ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ.....	342
Інна КОШОВА ЯК ЗРОБИТИ УРОК ЦІКАВИМ, АБО ІНТЕРАКТИВНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ	347
Тетяна ЛАРІНА АДАПТИВНА РЕЗУЛЬТАТИВНІСТЬ ПРОФЕСІЙНОЇ РЕФЛЕКСІЇ ВИКЛАДАЧА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ОСВІТНІХ ТРАНСФОРМАЦІЙ.....	355

УДК 811.521'243'367.335

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/84-1-48>**Костянтин КОМІСАРОВ,***orcid.org/0000-0002-2164-6244**кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри японської мови і перекладу
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка
(Київ, Україна) k.komisarov@kubg.edu.ua***Юлія БОРИШПОЛЕЦЬ,***orcid.org/0009-0001-9958-9315**старший викладач кафедри японської мови і перекладу,
заступник декана з науково-методичної та навчальної роботи
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка
(Київ, Україна) y.boryshpolets@kubg.edu.ua*

СЕМАНТИКО-ФУНКЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМАЛЬНИХ ІМЕННИКІВ У СУЧАСНІЙ ЯПОНСЬКІЙ МОВІ ЯК ЛІНГВОДИДАКТИЧНА ПРОБЛЕМА

У царині лінгвістичної дидактики проблема семантико-функціональних особливостей формальних іменників коріниться, насамперед, у труднощах засвоєння механізму утворення ключових граматичних конструкцій через недостатнє розуміння сутності формальних іменників як складових таких граматичних одиниць. На окрему увагу заслуговує проблема субстантиваторів, що також належать до категорії формальних іменників. Окрім того, буває важко здійснити вибір відповідного субстантиватора чи іншого формального іменника.

Було проаналізовано підходи до репрезентації граматичного матеріалу з огляду на ефективність висвітлення семантико-функціональних особливостей формальних іменників у сучасній японській мові і представлено можливі ефективні шляхи їхньої інтерпретації та інтеграції у навчальний курс японської мови як іноземної, а також вироблено низку практичних рекомендацій задля формування об'єктивного уявлення про граматичну будову японської мови у здобувачів освіти.

Ми встановили, зокрема, що дидактичний матеріал схематичного характеру варто розраховувати на дослідників і здобувачів освіти просунутого рівня вивчення японської мови. Що ж до активного опрацювання таких джерел початківцями, то воно може спричинити викривлене уявлення про систему загалом, а от своєчасне проведення викладачем паралелей між цими одиницями у процесі презентації матеріалу базового курсу японської мови є конче необхідним. Рекомендуючи граматичні довідники, потрібно зважати на те, що здобувачі освіти не завжди й не одразу досягають достатнього рівня усвідомлення місця того чи іншого елементу в системі мови; іноді є необхідність попередньої підготовки. Потрібно також пам'ятати про важливість своєчасної систематизації матеріалу та забезпечення кореляції між ідентичними, спорідненими та взаємопов'язаними елементами мовної системи.

Ключові слова: формальний іменник, лінгводидактика, граматична будова мови, означення, субстантиватор.

Kostiantyn KOMISAROV,*orcid.org/0000-0002-2164-6244**Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Head of the Department of the Japanese Language and Translation
Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University
(Kyiv, Ukraine) k.komisarov@kubg.edu.ua***Yulia BORYSHPOLETS,***orcid.org/0009-0001-9958-9315**Senior Lecturer at the Department of the Japanese Language and Translation,
Deputy Dean for Scientific, Methodical and Educational Work
Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University
(Kyiv, Ukraine) y.boryshpolets@kubg.edu.ua*

SEMANTIC AND FUNCTIONAL FEATURES OF FORMAL NOUNS IN MODERN JAPANESE AS AN ISSUE OF LINGUISTIC DIDACTICS

In the field of linguistic didactics, the problem of semantic and functional features of formal nouns is rooted, first of all, in the difficulties of mastering the mechanism of formation of key grammatical constructions due to insufficient understanding of the essence of formal nouns as components of such grammatical units. The problem of substantivators,

which also belong to the category of formal nouns, deserves special attention. In addition, it can be difficult to choose the appropriate substantivator or other formal noun.

The approaches to the representation of grammatical material were analyzed in terms of the effectiveness of highlighting the semantic and functional features of formal nouns in modern Japanese, and possible effective ways of their interpretation and integration into the Japanese language as a foreign language curriculum were presented, and a number of practical recommendations were developed to form an objective idea of the grammatical structure of the Japanese language among students.

We have established, in particular, that didactic material of a schematic nature should primarily be used by researchers and students of advanced level of Japanese language study. As for the active processing of such sources by beginners, it can cause a distorted idea of the system as a whole, but the timely drawing of parallels between these units by the teacher in the process of presenting the material of the basic Japanese language course is absolutely necessary. When recommending grammar reference books, it is necessary to take into account that students do not always and not immediately reach a sufficient level of awareness of the place of a particular element in the language system; sometimes there is a need for preliminary preparation. It is also necessary to remember the importance of timely systematization of the material and ensuring correlation between identical, related and interconnected elements of the language system.

Key words: *formal noun, linguistic didactics, grammatical structure of language, attribute, substantivator.*

Постановка проблеми. На перший погляд може здатися, що японські формальні іменники (形式名詞) не спричиняють суттєвих проблем у процесі опанування японської мови як іноземної, адже відрізняються від звичайних іменників (普通名詞) лише семантично: власне лексичне значення у них виражається помітно слабо. Що ж до морфологічного та синтаксичного аспектів, то тут простежується майже цілковита аналогія з повнозначними іменниками, а відтак окремі пояснення щодо сутності формальних іменників можуть видатися зайвими – достатньо приділити належну увагу питанню означення до іменних частин мови (名詞修飾). Проте, викладацька практика засвідчує протилежне. Так, зокрема, студенти часто можуть стикатися із труднощами засвоєння механізму утворення тих чи інших граматичних конструкцій через банальне незрозуміння того, що до їхнього складу входить (формальний) іменник. Окремим дискусійним моментом була і залишається проблема субстантиваторів (граматичних засобів формального перетворення дієслова на іменник), які також належать до категорії формальних іменників. До того ж, іноді під час виконання вправ виникають суттєві труднощі вибору відповідного субстантиватора чи іншого формального іменника.

Говорячи про клас іменників у теоретичному ключі, часто вказують на необхідність відокремлення формальних іменників від решти іменників на підставі втрати ними лексичного значення, адже виникає питання правомірності віднесення такого підкласу до надкласу повнозначних слів, проте все визначає критерій, що лежить в основі класифікації (Комарницька, Комісаров, 2012: 23-28). Саму ж проблему такої класифікації ми не піднімаємо в межах цього дослідження, оскільки воно проводилось у площині лінгвістичної дидактики, а не власне лінгвістики.

Ми виходимо з того, що формальні іменники – це лексичні одиниці, які втратили своє основне значення і формально виконують функцію іменника, поєднуючись з іншими словами, і слід наголосити, що це – надзвичайно важлива граматична функція. Серед найпоширеніших формальних іменників можна назвати *もの, こと, よう, ところ, わけ, はず, つもり* та інші (Комарницька, Комісаров, 2012: 33-39). Також, дуже корисно чітко розуміти різницю між звичайними та формальними іменниками і мати цілісне уявлення про систему категорії іменника та її місце у граматичній будові японської мови.

Аналіз досліджень. Традиційно головною диференційною ознакою формальних іменників вважалася відсутність потенціалу самостійно виступати в ролі підмета, додатка чи означення – потрібен супровід означень, представлених повнозначними словами. Самі ж вони повноцінного лексичного значення не мають, і у цьому вбачається їхня друга диференційна ознака. Прийнято виділяти, зокрема, такі головні категорії: 1) субстантиватори (*の, こと, ところ*); 2) формальні засоби категорій виду та модальності (*はず, わけ, もの, つもり*); 3) сполучні засоби, що використовуються для поєднання предикативних частин речення і передають час, причину, умову, мету та інші семантико-синтаксичні відношення (*とき, ため, うち*) (形式名詞とは?).

Провідний японський науковець Тамакаке Ген також говорить про існування двох ключових ознак формальних іменників: 1) лексичне значення виражається обмежено (семантичний критерій); 2) зазвичай мають при собі означення (синтаксичний критерій). Однак, за спостереженнями дослідника, ані жодна з цих ознак, взята окремо, ані обидві вони у сукупності не виявляються достатніми для чіткого виокремлення формальних іменників (形式名詞) із загального масиву

японських іменників (名詞). Повертаючись до основоположних праць із теоретичної граматики таких корифеїв японської лінгвістики, як Ямада Йошіо та Мацушіта Дайдзабуро, він зазначає, що формальні іменники насамперед мають потрактуватися як іменники, що виконують певну функцію неповнозначного слова (玉懸, 2015: 171-172). Ми вважаємо таке сприйняття найоптимальнішим у процесі навчання японської мови іноземців.

Зосередити увагу переважно на функції закликає також інша японська дослідниця Тамура Санае. На прикладі іменника こと вона демонструє важливість розрізнення, з одного боку, його функціонування за аналогією до повнозначних іменників для вираження речей (物事), подій (出来事), фактів (事実), тез (命題), а з іншого – як суто формальної одиниці, зокрема у складі модальних виразів (наприклад, ということ) (田村, 2018: 19-20).

Що ж до лінгводидактичного аспекту, то ретельно систематизовану, оптимізовану і, водночас, максимально повну інформацію щодо практичного застосування формальних іменників можемо знайти на сторінках фахового часопису Японської фундації для викладачів японської мови. Так, зокрема, за морфологічним та синтаксичним критеріями проводиться диференціація усередині кожної категорії, тобто виявляються характерні особливості кожного формального іменника. На прикладі іменника ところ можемо продемонструвати високу інформативність та практичну орієнтованість матеріалу. Так, спершу подаються стислі відомості щодо поняття формального іменника, а також нескладні приклади використання поширених одиниць, із якими здобувачі освіти вже могли стикатися (もの, こと, ところ). Далі проводиться аналіз актуального використання формального іменника ところ з опорою на його головні семантико-синтаксичні властивості (～ところで, ～ところに, ～ところを) (国際交流基金). Такий підхід видається достатньо комплексним та ефективним для узагальнення вивченого матеріалу й поглиблення знань щодо формальних іменників у сучасній японській мові. Первинне ж ознайомлення з категорією формального іменника як такою, а також головними її одиницями передбачає інший підхід.

Дещо схематично торкалися питання функціональної парадигми формальних іменників у сучасній японській мові й ми. Говорили, зокрема, про різницю між звичайними та формальними іменниками, особливості вживання формальних іменників у складі усталених граматичних конструкцій, явище граматичної синонімії, що є вельми актуальним саме у зв'язку з проблемами лінгводи-

дактичного характеру (Комарницька, Комісаров, 2012: 33-39).

Варто також відзначити, що на певному етапі розвитку методології постала необхідність окремого ґрунтовного розгляду субстантиваторів の та こと. Так, Чан Тхі Мін Фуонг констатує дві серйозні проблеми. По-перше, у підручниках з японської мови для початківців, а також у граматичних довідниках для викладачів не повною мірою відображається актуальний стан використання субстантиваторів носіями японської мови, а саме: у навчальній літературі подається ціла низка випадків, коли правильним вважається уживання виключно субстантиватора の, проте повсякденна мовленнєва практика це спростовує – використання субстантиватора こと також фіксується. По-друге, у навчальній літературі початкового рівня схеми використання субстантиваторів подаються лише з огляду на нормативність, і при цьому зовсім не демонструється більш органічні для пересічних носіїв японської мови способи їхнього застосування (Tran, 2011: 203). Окреслені проблемні моменти не втрачають своєї актуальності й сьогодні. Ба більше, вони є дотичними не тільки до субстантиваторів, а й до багатьох інших формальних іменників.

Мета статті – проаналізувати головні принципи реалізації у навчальному процесі граматичного матеріалу на предмет ефективності висвітлення семантико-функціональних особливостей формальних іменників у сучасній японській мові й запропонувати ефективні шляхи їхньої інтерпретації та інтеграції у навчальний курс японської мови як іноземної, а також виробити низку практичних рекомендацій, які сприяли б формуванню об'єктивного уявлення про граматичну будову японської мови у здобувачів освіти.

Виклад основного матеріалу. Розпочнемо наш аналіз із джерела, в якому пропонується схема, що може цілком претендувати на високу інформативність та раціональний підхід до дотримання системності як у лінгвістичному, так і дидактичному розумінні (Formal noun). На початку подається загальна інформація про формальні іменники та явище субстантивації в японській мові. При цьому автори розробки оперують такими термінами, як 名詞化 (субстантивація), 連体形 (атрибутивна форма), 名詞節 (іменне словосполучення), 副詞節 (прислівникове словосполучення), 活用 (дієвідміна) тощо, значення яких пояснюють за допомогою аналогій до граматики англійської мови (що видається дещо дискусійним через суттєві синтаксичні відмінності). На увагу заслуговує ретельно розроблена структурна схема речення, що додає

ілюстративності процесу роботи з граматичним матеріалом. Щоправда, у вигляді схожій структурної схеми згодом подається загальна система японських формальних іменників крізь призму їхніх семантико-функціональних властивостей, а це вже, на нашу думку, може спричинити дещо викривлене сприйняття через, наприклад, ілюзію існування взаємозв'язків між деякими формальними іменниками. Окрім того, під схемою окремо подаються іменники, які до неї не потрапили, після чого досить несподівано згадується різниця між повнозначними і формальними іменниками, а наприкінці зустрічаємо відомості про формант *という*, що не є формальним іменником, але має відношення до субстантивації. Отже, така робота може бути рекомендована дослідникам, а також, як довідковий матеріал, тим студентам, що вивчають японську мову вже тривалий час і потребують узагальнення своїх знань на певному етапі.

Продовжуючи говорити про довідкові матеріали, проаналізуємо зміст комплексу навчальних посібників 『*どんなときどう使う 日本語表現文型*』 (友松...200, 2000; 友松...500, 2010). Уже перший урок дає розуміння того, що у посібнику не акцентується увага на понятті формального іменника: наприклад, здобувачі освіти вивчають, що для передачі темпоральності в японській мові можуть використовуватися такі іменники, як *とき*, *ところ*, *ばかり*, *前*, *後*, *間*. До формальних належать перші три, про що може сигналізувати хіба що спосіб графічного вираження, адже формальні іменники конвенційно записуються абеткою *ひらがな*, а повнозначні – ієрогліфами (形式名詞や補助用言の扱い). Ба більше, пропонується тут спосіб репрезентації граматичного матеріалу розгортається навколо робочого поняття конструкції (“construction”, “construct”, “pattern”, “expression”), до складу якої можуть входити слова, представлені різними частинами мови, а от якими саме, уточнюється не завжди, а тільки тоді, коли це має безпосереднє відношення до специфіки актуального використання граматичних одиниць, що розглядаються. Загалом, такий підхід може бути цілком виправданий прагненням лаконічності та суто прагматичною спрямованістю. Однак, якщо поміркувати про таке засадниче питання, як поняття системи у лінгвістиці, то стає зрозуміло, що здобувачі освіти не завжди й не одразу досягають достатнього рівня усвідомлення місця того чи іншого елементу в системі, що, своєю чергою, часто викликає необхідність пояснювати, в принципі, одне й те саме кілька разів. Наприклад, якщо студенти чітко розуміють, що згадане вище слово “*とき*” є (формальним) імен-

ником, то немає потреби додатково пояснювати, що слова перед ним, залежно від частиномовної приналежності, мають стояти у відповідній формі присубстантивного означення (名詞修飾): 母は本を読むとき、めがねをかけます。 *Коли мама збирається читати, одягає окуляри*; わたしが結婚したとき、祖母は泣きました。 *Коли я вийшла заміж, бабуся плакала*; うれしいときもさびしいときも、わたしはよくこの音楽を聞きます。 *І коли весело, і коли сумно, я часто слухаю цю музику*; 地震のとき、すぐ火を消さない。 *Під час землетрусу одразу ж загасить вогонь* (友松...200, 2000: 14). Якщо ж такі базові знання відсутні, то доводиться спершу давати роз'яснення щодо поняття присубстантивного означення, потім акцентувати увагу студентів на різниці між часовими формами дієслова перед формальним іменником, не кажучи вже про те, що повторення цього матеріалу може знадобитися й у майбутньому (під час вивчення конструкцій з іншими формальними іменниками).

Тепер проаналізуємо інші підходи до репрезентації японських формальних іменників у навчальному процесі й почнемо з популярного підручника з японської мови для іноземців (みんなの日本語 初級I, 2013; みんなの日本語 初級II, 2013). Уперше зустрічаємо тут згадку про формальні іменники (а саме – іменник *こと*) під час вивчення аналітичної форми можливості *ことができます*. Граматичний коментар демонструє утворення “субстантивованої фрази”, і тут варто особливо відзначити проведені паралелі між такою “фразою” і звичайним іменником, що, на наше переконання, сприяє кращому розумінню явища субстантивації: ミラーさんは日本語ができます。 *Пан Міллер володіє японською мовою*; ミラーさんは漢字を読むことができます。 *Пан Міллер може читати ієрогліфи*. До того ж, наголошується на тому, що субстантивація дає змогу висловлюватися конкретніше: わたしの趣味は音楽です。 *Моє хобі – музика*; わたしの趣味は音楽を聞くことです。 *Моє хобі – слухати музику* (みんな I Коментар, 2009: 118). У наступному уроці також розглядається субстантиватор *こと*, і на цей раз у складі конструкції для вираження досвіду: 馬に乗ったことがあります。 *Мені доводилося їздити верхи* (みんな I Коментар, 2009: 124). В обох розглянутих уроках підручника акцентується увага на тому, що перед формальним іменником повинні стояти “прості” дієслівні форми, проте поки що спеціально не зазначається, що це – форми присубстантивного означення (名詞修飾). Ця тема концентровано висвітлюється дещо згодом, коли йдеться про “означення іменни-

ків” та “означення-речення” (підрядне означальне речення). На цьому етапі дуже слушно та своєчасно увага здобувачів освіти звертається на те, що, по-перше, у процесі трансформації будь-який іменник вихідного речення може ставати означуваним словом (わたしは先週映画を見ました。На тому тижні я дивився фільм → わたしが先週見た映画 *фільм, який я дивився на тому тижні*); по-друге, іменники разом із реченнями, що є означеннями до них, можуть бути різними членами речення (これはミラーさんが住んでいたうちです。Це будинок, у якому жив пан Міллер; ミラーさんが住んでいたうちを買いました。Я придбав будинок, у якому жив пан Міллер). Вважаємо за доцільне також здійснювати кореляцію із попередньо вивченим формальним іменником (субстантиватором) こと, підкреслюючи, що формальна сторона питання була там такою самою, а різниця полягала лише у семантиці. Це точно не буде зайвим, тим паче, що в уроці, центральним питанням якого є означення до іменників, окрема увага приділяється реченням з іменниками 時間 (час), 約束 (домовленість), 用事 (справа): わたしは朝ごはんを食べる時間がありません。Я не маю часу снідати. Поза сумнівом, це повнозначні іменники, але вони цілком можуть сприйматися як проміжна ланка, якщо брати до уваги функціональний аспект (みんな I Коментар, 2009: 142-143).

У 23-му уроці підручника представлено часову форму на базі формального іменника とき, і дуже цікавим видається той факт, що тільки на цьому етапі для здобувачів освіти вводиться поняття формального іменника. На нашу думку, це потрібно робити значно раніше, а також не варто відокремлювати субстантиватори (こと, の) від решти формальних іменників, позаяк це елементи однієї системи. Докладні інструкції з утворення означальних форм від різних частин мови (що є тут, радше, нагадуванням) видаються нам цілком доречними та вичерпними: 図書館で本を借りるとき、カードが必要です。Коли берете книгу у бібліотеці, потрібна картка; 暇なとき、うちへ遊びに来ませんか。Чи не прийдете до мене в гості, коли матимете час?; 子どもの時、よく川で泳ぎました。Коли я був дитиною, часто плавав у річці. У цьому ж уроці розглядається умовно-часова форма と, і тут, ми вважаємо, було б слушно сформулювати у студентів елементарне уявлення про різницю між синтетичними (наприклад, と) та аналітичними (усі граматичні форми за участю формальних іменників) формами (みんな I Коментар, 2009: 148-149).

У 31-му уроці розглядаються дві ідентичні за функцією конструкції – вони виражають намір

мовця, його плани на майбутнє. У першій конструкції використано формальний іменник つもり, а у другій – повнозначний іменник 予定. Щоправда, статус першого зі згаданих іменників може вважатися дещо дискусійним, адже можливий варіант функціонування つもりはない (букв.: відсутній намір, не маю наміру), але він у цьому підручнику не висвітлюється (вірогідно, щоб не обтяжувати студентів). Загалом, представлення матеріалу цього уроку видається нам цілком оптимальним, проте можна порадити викладачам додатково наголошувати на тому, що перед 予定 можуть вживатися іменники (зі значенням дії, процесу тощо), а перед つもり вживаються виключно дієслова (みんな II Коментар, 2009: 38-39). Іноді від студентів надходять запитання щодо того, чи можуть ці дієслова стояти у формі минулого часу, і це є, певною мірою, викликом для викладача, адже, так, можуть, проте тоді це буде конструкція з іншою функцією: вираження мовцем переконання, що він виконав (чи не виконав) певну дію, коли згодом виявилось, що це було не так. Рішення, вдаватися на початковому етапі до таких додаткових пояснень чи ні, ухвалює для себе кожен викладач з огляду на підготовленість аудиторії, обсяг часу, що виділяється на вивчення практичного курсу японської мови, та інші чинники. У будь-якому разі потрібно пам'ятати, що розкриття студентам додаткових параметрів граматичних одиниць може спричинити як поглиблення знань матеріалу і підвищення загального рівня обізнаності з граматичною будовою японської мови вже на ранніх стадіях, так і до плутанини з точки зору семантики й морфології, що, своєю чергою, може викликати навіть часткову втрату інтересу до занять. Це, до речі, стосується й інформування здобувачів освіти щодо існування згаданої вище альтернативної форми вираження наміру つもりはない.

Ми говорили про введення поняття “формальний іменник” у 23-му уроці підручника, а тепер, на жаль, мусимо констатувати, що під час вивчення конструкцій з іншими формальними іменниками (とおり, よう, ため, ところ, ばかり, はず) цей термін уже не вживається (みんな II Коментар, 2009), що цілком може призвести до погіршення формування у студентів навички проведення аналогій між граматичними одиницями у процесі актуального використання.

На окрему увагу заслуговує подання для вивчення матеріалу, пов'язаного з субстантиватором の. Процитуємо такий фрагмент пояснення: “Якщо до дієслова у простій формі додати частку の, то можна субстантивувати фразу, в якій вжито дієслово. Інакше кажучи, частка の віді-

грає роль формального іменника і ДІЄСЛ проста форма の функціонує як іменник і може виконувати в реченні функції підмета або додатка” (みんな II Коментар, 2009: 80). Ми розуміємо прагнення авторів коментаря вдатися до максимального спрощення з метою якнайскорішого переходу до практичних вправ. Однак, якщо згадати про важливість дотримання системності у процесі навчання іноземної мови як з лінгвістичної, так і дидактичної точки зору, то, по-перше, навряд чи є доцільним називати の у цьому випадку часткою (це може викликати хибну аналогію, наприклад, з わたしの本 моя книга, де の дійсно є часткою, а точніше – відмінковою часткою 格助詞, показником присвійного відмінку); по-друге, формулювання “частка の відіграє роль формального іменника” є некоректним, адже の не відіграє роль формального іменника – це і є формальний іменник (субстантиватор).

Другим дещо дискусійним моментом, пов’язаним із субстантиваторами, є брак кореляції між の та こと (ми вже це зазначали). Окрім того, в Уроці 42 знову зустрічається форма, заснована на використанні の: このはさみは花を切るのに使います。 Ці ножиці використовуються для того, щоб зрізати квіти; 電話番号を調べるのに時間がかかりました。 Знадобилося багато часу для того, щоб дізнатися номер телефону (みんな II Коментар, 2009: 104-105). Тут потрібно знову вдатися до кореляцій, адже неодмінно виникає питання щодо існування зв’язку між “усіма の”, з якими доводиться зустрічатися. Отже, тут також постає потреба у своєчасній систематизації.

Тож, насамкінець, продемонструймо один ефективний підхід до комплексної систематизації граматичного матеріалу і його узагальнення, спрямований на оптимальне розширення й поглиблення знань студентів (名詞の種類をマスターしよう). Оскільки такі дидактичні розробки крім суто практичної містять ще й теоретичну складову, їх можна використовувати як під час викладання практичного курсу японської мови, так і у процесі опанування дисципліни “Теоретична граматики”. Зокрема, тут ідеться про підкласи усередині класу японського іменника: 普通名詞 (звичайні іменники), 固有名詞 (власні назви), 数詞 (числівники), 代名詞 (займенники); окремо розглядаються 形式名詞 (формальні іменники, що стали об’єктом нашого дослідження) і 転成名詞 (похідні іменники, що утворилися від інших частин мови). Для кожного підкласу передбачено лаконічне пояснення. Окрім того, зустрічаються спеціальні інформаційні блоки для поглиблення знань “もっと知る”. На високу оцінку заслуго-

вують вправи у кінці розділу – вони орієнтовані не лише на запам’ятовування інформації теоретичного і практичного характеру, а й на усвідомлення здобувачами освіти специфіки граматичної будови японської мови: 1) виписати всі іменники й визначити тип кожного з них; 2) знайти у поданих реченнях усі формальні іменники; 3) визначити, в якому з поданих речень використано ту саму частину мови, що й у прикладі. Кожна вправа для самоперевірки супроводжується не лише правильними відповідями, а й описом можливого ходу думок під час роздумів над завданням (“考え方”).

Висновки. Розгляд семантико-функціональних особливостей формальних іменників у сучасній японській мові як лінгводидактичної проблеми із залученням аналізу матеріалу, представленого у популярній навчальній літературі, дозволив дійти низки висновків. По-перше, дидактичний матеріал схематичного характеру може адресуватися дослідникам і студентам на просунутому рівні вивчення японської мови для верифікації та узагальнення інформації, а використання таких джерел початківцями може призвести до викривлення сприйняття системи через подекуди ілюзорні взаємозв’язки між деякими формальними іменниками – натомість, своєчасне проведення викладачем паралелей між цими одиницями у процесі презентації матеріалу в контексті базового курсу японської мови є конче необхідним. По-друге, рекомендуємо до використання граматичні довідники, потрібно чітко усвідомлювати, що здобувачі освіти не завжди й не одразу досягають достатнього рівня усвідомлення місця того чи іншого елементу в системі мови – іншими словами, якщо базові знання відсутні, то існує необхідність попередньої підготовки до користування довідковими виданнями, і формальних іменників це також стосується. По-третє, плануючи заняття за основним підручником з практичного курсу японської мови, потрібно пам’ятати про важливість своєчасної систематизації матеріалу та забезпечення кореляції між ідентичними, спорідненими та взаємопов’язаними елементами мовної системи, і особливо гостро у цьому зв’язку постає проблема субстантиваторів. По-четверте, доволі ефективним підходом до комплексної систематизації граматичного матеріалу і його узагальнення може вважатися застосування на заняттях як з практичного курсу, так і з теоретичної граматики японської мови дидактичних матеріалів, спрямованих на глибоке осмислення сутності формальних іменників із послідовним виконанням вправ, що допомагають виробити навички аналізу мовного матеріалу у процесі його засвоєння.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Комарницька Т.К., Комісаров К.Ю. Сучасна японська літературна мова: теоретичний курс : підручник. Київ : Вид. дім Дмитра Бурого, 2012. Т. 2. 424 с.
2. Formal noun and nominalization in Japanese grammar. KOTOWAZA. URL: <https://miao1007.github.io/34108d80-6369-11ee-9eea-d5cccbce66bb/> (date of access: 21.02.2025).
3. Tran Thi Minh Phuong. 初級日本語教科書における形式名詞「の」、「こと」の考察 –教科書内容の再編集を向ける. VNU Journal of Science, Foreign Languages. 2011. 27号. 192–204頁. URL: <https://js.vnu.edu.vn/FS/article/view/1485/1449> (アクセス年月日: 21.02.2025).
4. 形式名詞とは? | 毎日のんびり日本語教師. URL: <https://mainichi-nonbiri.com/jltct/formal-noun/> (アクセス年月日: 21.02.2025).
5. 形式名詞や補助用言の扱い | InDesign (インデザイン) 専門の質の高いDTP制作会社 – 株式会社インフォーム. URL: <https://www.informe.co.jp/useful/character/character31/> (アクセス年月日: 21.02.2025).
6. 国際交流基金 – 日本語教育通信 文法を楽しく 「ところ」 (1). 国際交流基金 (JF) The Japan Foundation. URL: <https://www.jpf.go.jp/j/project/japanese/teach/tsushin/grammar/201106.html> (アクセス年月日: 21.02.2025).
7. 玉懸元. 形式名詞とは何か – 山田孝雄の『日本文法論』に立ち戻って –. 中京大学文学部紀要. 2015. 2号, 49巻. 168–186頁. URL: <https://chukyo-u.repo.nii.ac.jp/record/274/files/101010490204%20tamakake-050249lets-chukyo.pdf> (アクセス年月日: 21.02.2025).
8. 田村早苗. 推論構文におけるコト / トイウコト節. 北星学園大学文学部北星論集. 2018. 1号, 56巻. 15–23頁. URL: <https://hokusei.repo.nii.ac.jp/record/2285/files/002-田村早苗.pdf> (アクセス年月日: 21.02.2025).
9. 友松 悦子, 宮本 淳, 和栗 雅子. どんなどきどう使う日本語表現文型200: 初・中級 (アルクの日本語テキスト). 東京 : アルク, 2000. 237頁.
10. 友松 悦子, 宮本 淳, 和栗 雅子. どんなどきどう使う日本語表現文型500: 日本語能力試験N1~N3の重要表現を網羅. 東京 : アルク, 2010. 258頁.
11. みんなの日本語 初級I 第2版 本冊 ペーパーバック. 東京 : スリーエーネットワーク, 2013. 249 頁.
12. みんなの日本語 初級II 第2版 本冊 ペーパーバック. 東京 : スリーエーネットワーク, 2013. 247 頁.
13. みんなの日本語初級I: 翻訳・文法解説ウクライナ語版 (Переклад і грамат. коментар). Львів : Вид-во Нац. ун-ту «Львів. політехніка», 2009. 212 с.
14. みんなの日本語初級II: 翻訳・文法解説ウクライナ語版 (Переклад і грамат. коментар). Львів : Вид-во Нац. ун-ту «Львів. політехніка», 2009. 192 с.
15. 名詞の種類をマスターしよう. 国語の文法 (口語文法). URL: <https://www.kokugobunpou.com/活用のない自立語/名詞-2-種類/#gsc.tab=0> (アクセス年月日: 21.02.2025).

REFERENCES

1. Komarnytska T., Komisarov K. Suchasna yaponska literaturna mova: teoretychnyi kurs [A Theoretical Course in Modern Japanese]: Textbook. Kyiv : Vyd. dim Dmytra Buraho. 2012. Vol. 2. 424. [in Ukrainian].
2. Formal noun and nominalization in Japanese grammar. KOTOWAZA. URL: <https://miao1007.github.io/34108d80-6369-11ee-9eea-d5cccbce66bb/> (date of access: 21.02.2025).
3. Tran Thi Minh Phuong. Shokyūnihongo kyōkasho-ni okeru keishiki meishi "no", "koto"-no kōsatsu – kyōkasho naiyō-no saihenshū-wo mukeru. [A study of the formal nouns "no" and "koto" in beginner's Japanese textbooks – aiming at the re-editing of textbook contents]. VNU Journal of Science, Foreign Languages. 2011. Vol. 27. 192–204. URL: <https://js.vnu.edu.vn/FS/article/view/1485/1449> (date of access: 21.02.2025). [in Japanese].
4. Keishiki meishi to wa? [What is a formal noun?] | Mainichi nonbiri nihongo kyōshi. [A Japanese teacher who teaches Japanese every day]. URL: <https://mainichi-nonbiri.com/jltct/formal-noun/> (date of access: 21.02.2025). [in Japanese].
5. Keishiki meishi-ya hojoyōgen-no atsukai [Treatment of formal nouns and auxiliary verbs] | InDesign (インデザイン) Senmon-no shitsu-no takai DTP seisakukaisha – kabushikigaisha inforumu. [Professional, high-quality DTP production company – Inform Co., Ltd.]. URL: <https://www.informe.co.jp/useful/character/character31/> (date of access: 21.02.2025). [in Japanese].
6. Kokusaikōryūkin – Nihongo kyōiku tsūshin bunpō-o tanoshiku "tokoro" (1). [The Japan Foundation – Japanese Language Education Newsletter. Grammar is Fun: "tokoro" (1)]. The Japan Foundation (JF). URL: <https://www.jpf.go.jp/j/project/japanese/teach/tsushin/grammar/201106.html> (date of access: 21.02.2025). [in Japanese].
7. Tamakake Gen. Keishiki meishi to wa nani ka – Yamada Yoshio-no "Nihon bunpōron"-ni tachimodotte –. [What is a formal noun? Returning to Yoshio Yamada's "Japanese Grammar Theory"]. Chukyo University Bulletin of the Faculty of Letters. 2015. No 2, Vol. 49. 168–186. URL: <https://chukyo-u.repo.nii.ac.jp/record/274/files/101010490204%20tamakake-050249lets-chukyo.pdf> (date of access: 21.02.2025). [in Japanese].
8. Tamura Sanae. Suiron kōbun-ni okeru koto/toiukoto setsu. [Koto/toiukoto clauses in inference constructions]. "Hoku-seironshu", Faculty of Letters, Hokusei Gakuen University. 2018. No 1, Vol. 56. 15–23. URL: <https://hokusei.repo.nii.ac.jp/record/2285/files/002-田村早苗.pdf> (date of access: 21.02.2025). [in Japanese].
9. Tomomatsu Etsuko, Miyamoto Jun, Waguri Masako. Don'na toki dō tsukau Nihongo hyōgen bunkei 200: Shochūkyū (Aruku-no Nihongo tekisuto). [200 Japanese Expressions and Sentence Patterns for When and How to Use Them: Beginner/Intermediate (ALC Japanese Textbook)]. Tokyo : ALC, 2000. 237. [in Japanese, English and Chinese].
10. Tomomatsu Etsuko, Miyamoto Jun, Waguri Masako. Don'na toki dō tsukau Nihongo hyōgen bunkei 500: Nihongo nōryokushiken N1–N3-no jūyō hyōgen-wo mōra. [500 Japanese Expressions and Sentence Patterns for When and How to

Use Them: Covers important expressions for the Japanese Language Proficiency Test N1 to N3]. Tokyo : ALC, 2010. 258. [in Japanese, English, Chinese and Korean].

11. Min'nanonihongo shokyū I: 2nd edition, paperback. Tōkyō: Suriēnettowāku, 2013. 249. [in Japanese].

12. Min'nanonihongo shokyū II: 2nd edition, paperback. Tōkyō: Suriēnettowāku, 2013. 247. [in Japanese].

13. Min'nanonihongo shokyū I: Hon'yaku bupō kaisetsu Ukuraina-go-ban [Translation and Grammar Explanations, Ukrainian Version]. Lviv : Vyd-vo Nats. un-tu "Lviv. politekhnik", 2009. 212. [in Japanese and Ukrainian].

14. Min'nanonihongo shokyū II: Hon'yaku bupō kaisetsu Ukuraina-go-ban [Translation and Grammar Explanations, Ukrainian Version]. Lviv : Vyd-vo Nats. un-tu "Lviv. politekhnik", 2009. 192. [in Japanese and Ukrainian].

15. Meishi-no shurui-wo masutā shiyō. Kokugo-no bupō (kōgobupō). [Master the types of nouns. Japanese grammar (colloquial grammar)]. URL: <https://www.kokugobunpou.com/活用のない自立語/名詞-2-種類/#gsc.tab=0> (date of access: 21.02.2025). [in Japanese].